

„Közel, s Távol”

II.

*Az Eötvös Collegium Orientalisztika Műhely
éves konferenciájának előadásaiból*

2012

„Közel, s Távol” II.

*Az Eötvös Collegium Orientalisztika Műhely
éves konferenciájának előadásaiból*

2012

ÚJ SZÉCHENYI TERV

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projektek az Európai Unió
támogatásával valósulnak meg.

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0030 „Önálló lépések a tudomány területén”

Eötvös Collegium

Budapest, 2012

Felélő kiadó: Dr. Horváth László, az ELTE Eötvös Collegium igazgatója

Szerkesztő: Takó Ferenc

Korrektúra: Doma Petra, Jámbor Aliz Laura, Kövi Franciska,

Sándor Angelika, Takó Ferenc

Copyright © Eötvös Collegium 2012

Minden jog fenntartva!

Nyomdai kivitel: Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.

Felélő vezető: Kovács Jánosné ügyvezető igazgató

ISBN: 978-963-89596-1-4

Nyeste Zsolt

A kauzalitás szerepe a *Gendzsi monogatariban*

Bevezetés

Tanulmányom célja kettős: egyrészt a *Gendzsi monogatari* narrációs technikáinak és azon belül is a kauzalitásnak, azaz az ok-okozati viszonyoknak a vizsgálata a mű első negyvenegy fejezetében (tehát Gendzsi¹ haláláig bezárólag), amelyekről bebizonyítom, hogy a karma működésének megfelelően jönnek létre, és bár a monogatari meglehetősen laza, epizodisztikus szerkesztésű, ezen ok-okozati viszonyok felderítésével egy lineáris cselekményláncolat rajzolódik ki; másrészt a karmához szorosan kapcsolódó vágy fogalmával és a műben betöltött szerepével is részletesen foglalkozom ebben a dolgozatban.

Buddha tanításai szerint a vágy az, ami a szenvedés körforgásában tart minket, és az egyetlen mód, hogy eljussunk a megvilágosodáshoz, ha megszabadulunk a vágytól. A vágy tehát az, amelynek hatására olyan dolgokat cselekszünk, amelyek negatív következménnyel járnak. Éppen ezért a monogatari cselekményének főbb láncolatain belül a vágy megnyilvánulási formáit is szeretném behatóbban megvizsgálni, és ezzel kapcsolatban az anya kiemelt szerepét, amely kétféleképpen is megjelenik a történetben: egyrészt az anya vágyaként, másrészt pedig az anya utáni vágy, az anyakeresés formájában.

Emellett a női szereplők esetében a vágy egy másik megnyilvánulása, a „*cselekvési vágy*” szintén fontos tényező, amelynek vizsgálata újabb érdekes következtetésekhez vezet a nők korabeli helyzetét illetően, valamint az íróról ezzel kapcsolatos véleményéről.

¹ A japán személynevek átírásánál a magyar rendszert követem, amelyet a mű magyar fordítója is használt.

Szövegszervező erők a Gendzsi monogatariiban – A kauzalitás

A *Gendzsi monogatari* szerkezetét elsőként Hagivara Hiromicsi² vizsgálta meg közelebbről. Ő Kjokutei (Takizava) Bakin³ művét, a *Haisi Nana Hószokut* ('A történetek hét szabálya') felhasználva megalkotta a *Gendzsi Monogatari Hjószaku* ('A Gendzsi monogatari értékelése') című művet, amelyben a Bakin által megadott szövegszerkezet-elemzési szempontokat a *Gendzsi monogatari*ra alkalmazta. Ezek közül az alábbi módszerek Bakinnál is fellelhetők:⁴

– Párok (*sukaku*): A főhős és az ő párja(i). Ezek a párok az alábbiak lehetnek: egyenrangú párok (*szeitai*), mint például Gendzsi és Fudzsicubo; szokatlan párok (*kitai*), mint Gendzsi és Muraszaki (valószínűleg a köztük lévő rangbeli különbségek miatt), illetve „alá-főlé rendelt” párok (*szeifuku*): Gendzsi és To no Csúdzso.

– Előrejelzés (*fukuzsen/fukuan*): Jó példa erre Rokudzso jelenlétének sejtése, még mielőtt az Aoi című fejezetben ténylegesen szerepelne.

– Ok és okozat (*subi*)

– Megfelelés (*sótai*): Gendzsi és Fudzsicubo házasságtörő viszonya, valamint a Harmadik hercegnő és Kasivagi viszonya jó példa erre.

– Ellentét (*hantai*): egymással tökéletesen ellentétben álló szereplők. Ilyen a Muraszaki no ue (az ideális nő) és Szuecumuhana, a nem éppen szellemes, régimódi, kellemetlen külsejű hölgy vagy a buja Júgao és a hideg Ucsuzemi szembeállítás.

– Ellipszis (kihagyás) (*sóhicu*): Egyes események meglétéről csak későbbi utalásokból tudunk, mint Fudzsicubo és Gendzsi viszonyának elhalása, illetve a *Kumagokure* című fejezet, amely elvileg Gendzsi haláláról szól, ám nem létezik, vagy akár Ucsuzeminek mostohafia iránt érzett bűnös szerelme, amelyről csak akkor szerzünk tudomást, amikor az asszony már apáca lett, és az író ezt a tényít úgy tárja elénk, mintha már rég tudnunk kellett volna.

Hagivara szerint a *Gendzsi monogatari* nagyszerűsége abban rejlik, hogy szerepelnek benne ezek a szerkezeti elemek, és ezek lehetővé teszik Muraszaki Sikibu számára, hogy túllépjen az olyan megszokott sablonokon, mint az „egy ifjú nemest száműznek, majd visszaszerzi korábbi rangját, diadalmaskodik és meggazdagszik.”⁵

² Japán irodalomtudós (1815–1863).

³ Japán író (1767–1848).

⁴ NOGUCHI Takehiko, "The Substratum Constituting Monogatari: Prose Structure and Narrative in Genji Monogatari", = *Principles of Classical Japanese Literature*, ed. Earl Miner, 130–50, Princeton University Press, Princeton, 1985, 131–132.

⁵ NOGUCHI, *i. m.*, 132.

Az alábbi tanulmányban a Hagivara által megadott szerkezeti elemek közül az ok-okozati viszonyokkal fogok bővebben foglalkozni, levetítve a *Gendzsi monogatari* első négy könyvének cselekményére. Egyrészt megkeresem a mű legfőbb ok-okozati láncait, amelyekre a történet legnagyobb része épül. Ezek pedig a következők:

- A. A Muraszakival kapcsolatos események⁶
- B. Az Aoival kapcsolatos események
- C. A Szumába való száműzetéssel kapcsolatos események

Illetve foglalkozom még három kisebb, ám fontos szállal:

- D. Az Ucuszemi-eset
- E. Az Aszagao-eset
- F. Tamakacura esete (Ez utóbbi egyébként a B-vel jelölt eseményekből is levezethető, ám olyan kiterjedt cselekményhálóval bír, hogy inkább önálló láncolatként kezeltem.)

A karma és a vágy

A buddhista felfogás szerint a vágy (*tanhá*)⁷ a szenvedés forrása, amely az újjászületéshez vezet, erre utal a négy nemes igazságból a második:⁸ „A szenvedés oka a vágy.”

A szenvedés oka az élethez való ragaszkodás, és ez létrehozza az „Én” káprázátát. A vágy azt az illúziót kelti az emberekben, hogy valami hiányzik, ez okozza a szenvedést.

Háromféle vágyat különböztetnek meg: az érzéki örömök iránti vágyat (*káma-tanhá*), a létesülés utáni vágyat (*bhava-tanhá*) és a nem létesülés iránti vágyat (*vibhava-tanhá*).

A káma-tanhá az új, friss érzéki örömöket keresi, amelyek a testen és az érzékszerveken keresztül tapasztalhatók meg. Ha a nagyravágyás, a valamivé válás vágya száll meg bennünket, akkor a bhava-tanháról beszélünk. Amikor pedig ebből is kiábrándulunk, elkezdünk arra vágyani, hogy megszabaduljunk egyes dolgoktól (*vibhava-tanhá*). Ez utóbbi kettő tehát szorosan összetartozik. Fontos azonban tudni, hogy a káma-tanhá, a bhava-tanhá és a vibhava-tanhá nem a vágy egymástól elválasztható fajtáit, hanem annak különböző megnyilvánulási formáit jelenti.⁹

⁶ NOGUCHI, *i. m.*, 133.

⁷ A tanhá szót többféleképpen fordítják: szomj, vágy, sóvárgás.

⁸ NAGY Judit, *A négy nemes igazság* = http://dakini.freeblog.hu/archives/2009/11/08/Nagy_Judit_A_Negy_Nemes_Igazsag/ (2012. 01. 28.)

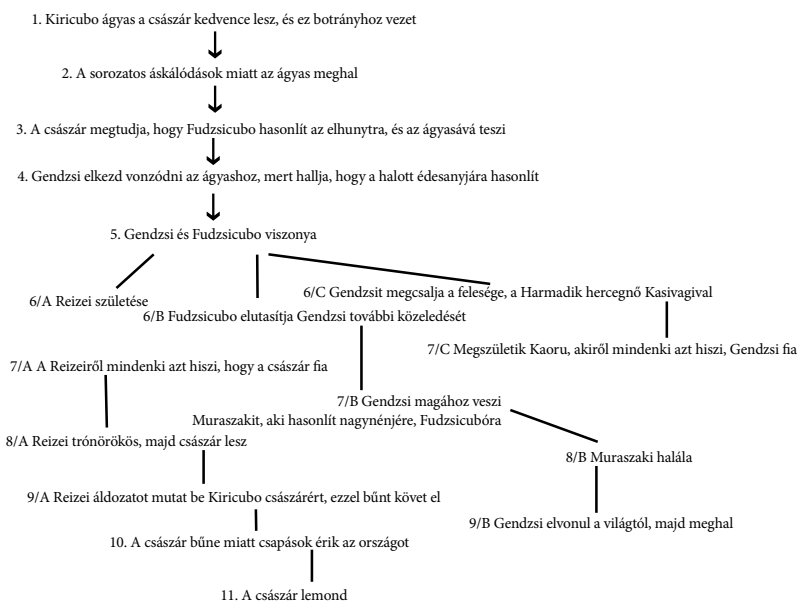
⁹ ÁCSÁN Szumédhó, *Csittavivéka 9. A második nemes igazság* = <http://snowlions.wordpress.com/2010/07/20/acsan-szumedho-csittaviveka-9-a-masodik-nemes-igazsag/> (2012. 01. 12.)

A szenvedésnek tehát csak az vethet véget, ha le tudunk mondani a vágyról.¹⁰ A *Gendzsi monogatariban* a vágy ezen három arculatának legszembetűnőbb példáit vizsgálom (a fent említett hat ok-okozati láncolatban): az érzéki vágyat (ti. szerelem), a nagyravágyást és a lemondást, amely mind-mind különféle szenvedésekhez vezet.

2/A A Muraszaki no uéval kapcsolatos események

Ezen szál jelenti a *Gendzsi monogatar*i gerincét, több ponton is összekapcsolódva a B és a C szállal. Azért tekinthető a legfontosabb láncolatnak, mert itt szerepelnek a Gendzsi életében legfontosabb asszonyok: az édesanyja, első szerelme, Fudzsicubo és a tökéletes nő, Muraszaki, akinek elvesztése miatt Gendzsi majd visszavonul a világtól.

Az A-cselekményszál az alábbi módon épül fel:

Gendzsi szerelmének első és talán legmeghatározóbb tárgya Fudzsicubo volt, atyja ágyasa. E hölgyhöz azért kezdett el vonzódni, mert mindenki azt mondta róla, hogy halott édesanyjának pontos mása. Gendzsi és Fudzsicubo ezzel a kapcsolattal súlyos

¹⁰ CsÖGYAM Trunpa, *A szellemi materializmus meghaladása*, Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó, 2007, 135.

tabut szegett meg, hiszen a nő császári ágyas volt. A szerelemből egy gyermek is származott, a későbbi Reizei császár. E tiltott viszony következményei az alábbi módon mutatkoztak meg. Egyrészt a két szerelmes erős büntudatot érzett a saját tette felett, különösen az asszony, aki elzárkózott minden további kapcsolattól, és aszkétaéletet élve igyekezett jóvátenni bűneit: korán bele is halt a büntudatba. Ami Gendzsit illeti, súlyosabb büntetés jutott osztályrészéül, talán azért is, mert kevésbé vezekelt a bűnéért: évekkal később ugyanúgy járt, mint a saját apja. Felesége, a Harmadik Hercegnő megcsalta, és egy fiút szült szeretőjétől, Kasivagitól, Kaorut, akit a világ Gendzsi fiának hitt. A bűn azonban nemcsak rájuk, hanem a születendő gyermekre is kihatott, hiszen Reizei akaratlanul is szentségtörést követett el, amikor szertartásokat végzett az atyjának hitt császár lelkéért, pedig azt csak az elhunyt gyermekei tehették volna.¹¹ Ezzel pedig további gondokba sodorta az országot, mígnem lemondott a trónról.

Fudzsicubo „helyettese”¹² lesz később a gyermek Muraszaki no ue, az ágyas unokahúga, akit Gendzsi magához vesz, és később az ágyasává teszi. Az iránta érzett szerelem olyan erős, hogy amikor az asszony meghal, Gendzsi is elvonul a világtól.

Az A szál tehát magában foglalja mind Gendzsi születését (Kircicubo ágyas és a császár fia), mind elvonulását és halálát, így a monogatari cselekményének legfőbb eseményeit is tartalmazza. A szeretett asszonyok halála Gendzsi büntetése, ahogy Kaoru születése is, kicsapongó életéért, amely tökéletes példa az érzéki vágyra. Sőt olyan mértékű bűnököt követ el, hogy azok kihatnak mások életére is: Reizei, illetve Kaoru sorsára.

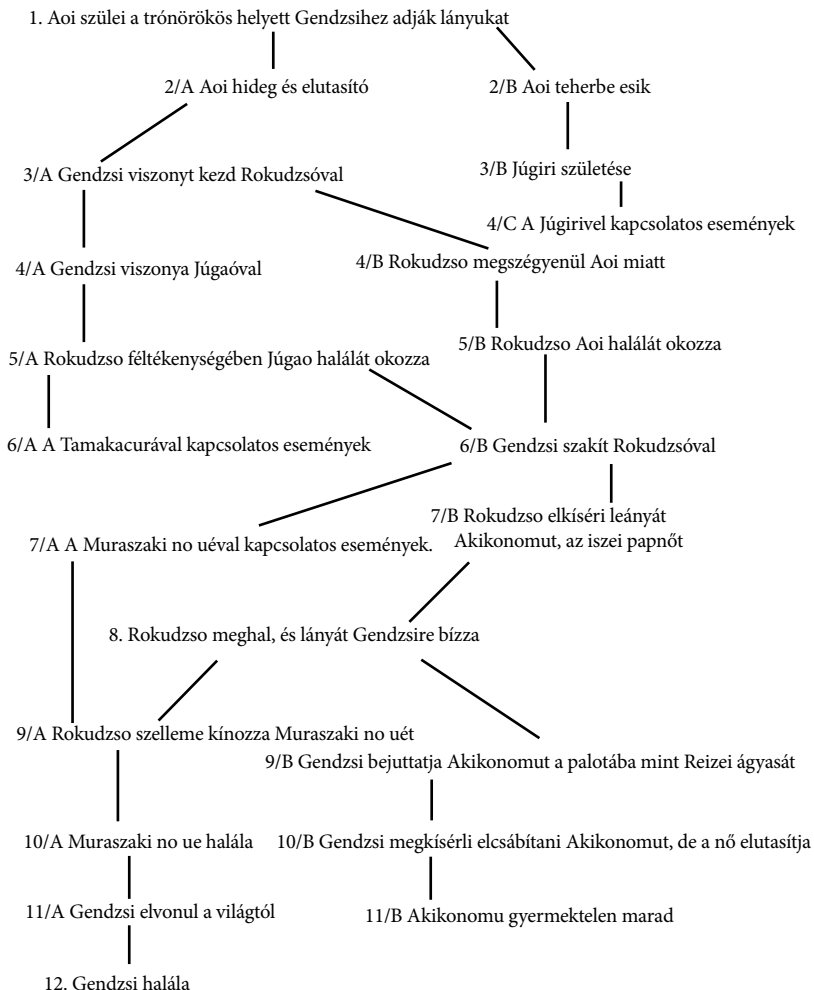
De Kircicubo ágyas és a császár kapcsolata is az érzéki vágy mintapéldája: a császár olyannyira szerelembe esik az asszonnyal, hogy elhanyagol mindenkit, és ez országos botrányhoz, valamint az asszony gyötrelmeihez (a többi féltékeny asszony kínzásainak teszi ki) és korai halálához vezet. Kircicubo alakja a továbbiakban is felbukkan mind Gendzsi, mind apja életében: mindkettejük az ő „helyettesét” keresi a későbbiekben.

2/B Az Aoival kapcsolatos események

Bár e szál legmeghatározóbb alakja Gendzsi mellett annak szeretője, Rokudzso, a trónörökös özvegye, azért neveztem el Gendzsi feleségéről, Aoiról, mivel, mint az alábbi ábrából is látszik, a B szál alapkonfliktusa az Aoival kötött házaságban gyökerezik.

¹¹ MURASZAKI Sikibu, *Gendzsi regénye*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1963, II, 29.

¹² Norma FIELD, *The Splendor of Longing in the Tale of Genji*, Princeton University Press, Princeton, 1987, 19.

Aoi hideg és visszautasító viselkedése (amely megfelel a lemondás vágyának) a legfőbb oka a későbbi eseményeknek. Ez két dologból is fakad. Egyrészt a közöttük lévő korkülönbségből: esküvőjük idején Gendzsi tizenkét, Aoi pedig tizenhat éves, és megvetően gyermeknek tekinti a férjét. Másrészt: Aoi a császár

húgának leánya, akit sokáig a trónörökshöz akartak hozzáadni.¹³ Aoi viselkedése talán büszkeségéből is fakadhatott, hogy nem nyerte el a trónörökös néfényes pozícióját.

Mindenesetre felesége ridegségéből is fakadt, hogy Gendzsi más nőknek is udvarolni kezdett, így a büszke Rokudzsonak is, aki egy időben trónörökös né volt, mígnem férje, Gendzsi apjának testvére el nem hunyt. Büszkeségének (a nagyravágyás) első büntetése, hogy egy olyan állhatatlan férfi kezdett vele viszonyt, mint Gendzsi. Ez az asszony féltékeny kitöréseivel vezetett (a testi vágy egy megnyilvánulása), amely logikusan magával hozta, hogy Gendzsi ráunt az asszonyra, és a jóval készségesebb Júgao felé fordultak az érzelmei. A féltékeny Rokudzso okozza Júgao halálát, amelynek hatására Gendzsi elhidegül tőle. Rokudzso így bűnhődik a „gyilkosságért” és a féltékenységeért.

További büntetés számára, amikor megtudja, hogy Aoi gyermeket vár férjétől, illetve amikor Aoi szolgálói súlyosan megalázzák őt. Ez vezet a következő „gyilkossághoz”: Aoi megszállottságához és halálához.

Ha megvizsgáljuk ezt az eseményt, megállapíthatjuk, hogy Aoi számára ez a büntetésének tetetőzése lehetett: gőgje, nagyravágyása és elutasítása miatt. Ugyanakkor halálával férjét, szüleit és szolgálóit is büntetés sújtotta: Gendzsit a kalandjai és főleg az Aoival, Júgaóval és Rokudzsoval való bánásmód miatt (ahogy egyébként Júgao halála is ugyanennek büntetéseként értékelhető). Szülei „bűne” az lehetett, hogy ragaszkodtak a Gendzsivel való házassághoz (nagyravágyás). Szolgálóit pedig úrnőjük halálával közvetlenül érte a megtorlás a Rokudzsoval szembeni viselkedésük miatt.

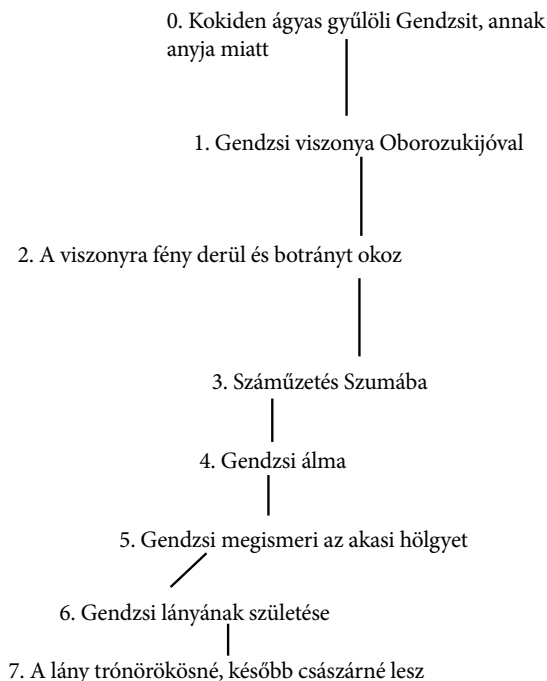
Rokudzso számára Aoi megölése egy újabb bűn volt, amely további szenvedésekhez vezetett: a Gendzsivel való teljes szakításhoz. Az asszony úgy döntött, elkíséri leányát, akit Szuzaku császár trónra léptével iszei főpapnőnek neveztek ki, majd hamarosan meg is halt, Gendzsire bízva a lány sorsát. Életében elkövetett bűnei (gőg, szerelemféltés, gyilkosság) miatt halála után sem lel nyugtot: szelleme visszajár, és Muraszaki no uét kínozza, ezzel Gendzsit büntetve, amiért az még ki is beszélt egykori szeretőjét, illetve leányát, Akikonomut is megkísérelte elcsábítani annak idején. E két esemény egyébként Rokudzso további büntetésének is tekinthető.

Az Akikonomut érintő események viszonylag lazábban, de kapcsolódnak ehhez az eseménysorhoz. Ő azok közé a hölgyek közé tartozott, akiket Gendzsi sikertelenül próbált elcsábítani. Ráadásul mindezt azután, hogy a lányt bejuttatta

¹³ MURASZAKI UDVARHÖLGY [Muraszaki Sikibu], *Gendzsi szerelmei*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2009, 38.

Reizei palotájába, mint a császár ágyasát, később pedig elintézte, hogy megkapja a császárnéi címet is, ezzel egy korábbi hagyományt megszegve, miszerint a címet csak a Fudzsiwara nemzetségből származó császári hitves kaphatja meg. Ez a tabuszegés, illetve Gendzsi visszautasítása (tehát a lemondás vágya), valamint az a tény, hogy éveken át az Isze-szentélyben élt, ahol tilos volt buddhista vallásgyakorlatokat folytatni, és ez a buddhisták szemében súlyos bűnnek számított, Akikonomot is sújtották. Egyfelől nem született gyermeke,¹⁴ másfelől, mint arra Rokudzso szelleme is rávilágított, egész hátralévő életében buzgó engesztelő imádságokat kellett végeznie, olyannyira veszélybe került a lelke.¹⁵

Gendzsi számára pedig a visszautasítás egy újabb, bár enyhébb büntetése volt korábbi kalandjainak, illetve a lány anyjával szemben tanúsított viselkedésének.

¹⁴ A gyermektelenséget a legtöbb kultúrában átoknak tekintették. Érdekes összevetni Akikonomu gyermektelenségét azzal a ténnyel, hogy Reizei másik két ágyasának: To no Csúdzszo leányának (aki a Fudzsiwara család tagjaként Akikonomuval szemben minden eséllyel pályázhatott a császárnéi méltóságra), illetve hogy Tamakacura leányának mind születtek gyermekei.

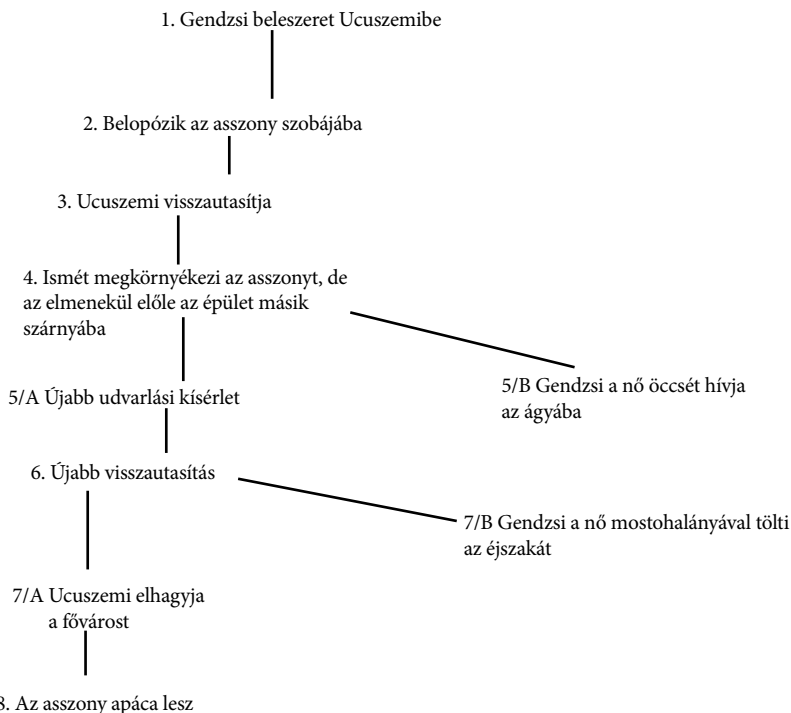
¹⁵ MURASZAKI, *Gendzsi, i. m.*, 412.

2/C A Szumába való száműzetéssel kapcsolatos események

A regény egyik fordulópontjának, Gendzsi szumai száműzetésének gyökere még Kiricubo ágyas és a császár botrányos szerelmében keresendő. Ez keltette ugyanis fel Kokiden úrnőnek, a trónörökös anyjának a haragját az ágyas ellen, mert azt hitte, a császár mellőzni fogja az ő fiát Gendzsi kedvéért, így az anya iránti gyűlölet kísérte Gendzsit is: Kokiden fiának trónra lépte után mindent megtett, hogy Gendzsi ellen hangolja az udvart.

Ilyen körülmények között igencsak vakmerő vállalkozás volt Gendzsi részéről, amikor viszonyt kezdett Oborozukijóval, Kokiden húgával, akit a császár hitveséül szántak (ez hasonló mértékű bűn, mint amikor atyja ágyasával kezdett viszonyt). Természetesen elkerülhetetlen volt, hogy a kapcsolatra fény derüljön, és ez végképp ellehetetlenítette Gendzsi helyzetét, száműzetésbe kellett vonulnia. A viszonyon tehát látszólag Gendzsi vesztett többet, ugyanis a hölgy minden bántódás nélkül Szuzaku császár hölgye lett, a császár rajongott érte, egyedüli bánatuk csupán az volt, hogy Oborozukijónak nem született gyermeke. A gyermektelenség értelmezhető a nő büntetéseként is. Ám a viszony okozta botrány közvetetten büntette Kokident is, engesztelhetetlen gyűlöletéért Kiricubo és Gendzsi iránt (sőt később, idős korára mindenben fiára lett utalva), illetve Szuzaku császárt is, aki engedve anyja befolyásának, hagyta, hogy öccse kegyvesztett legyen.

A szumai száműzetés azonban Gendzsi számára hosszú távon dicsőséget hozott: a száműzetéssel megbűnhődött legtöbb bűnéért, ezért hamarosan visszakerült az udvarba, és nagy befolyásra tett szert, illetve a száműzetése idején létesített viszonyából származó lánya később elérte a legnagyobb méltóságot a birodalomban: a későbbi császár hitvese lett, és megkapta a császárnéi címet.

2/D Az *Ucuszemi*-eset

A kii kormányzó mostohaanyja az első olyan hölgy, akinek kapcsán ténylegesen is olvashatjuk, hogyan udvarol neki Gendzsi.

Másrészt az asszony azért is fontos mellékalakja a történetnek, mert azon kevesek egyike, aki háromszor is visszautasította a férfi közeledését, jóllehet ő is vonzódott Gendzsihez.

Ezek az udvarlási kísérletek azért fontosak, mert látható, hogy a visszautasítások nemcsak Gendzsi számára jelentettek büntetést, hanem az asszony számára is boldogtalanságot okoztak a későbbiekben. A második visszautasítás után a csalódott Gendzsi az asszony öccsével hál.¹⁶ A harmadik esetben pedig Ucuszemi épp a mostohalányával játszik, amikor Gendzsi bejut a szobájukba, és az asszony elmenekül, hátrahagyva a lányt, akivel Gendzsi eltölti az éjszakát.

¹⁶ Az egyetlen homoszexuális kapcsolat a történetben.

A továbbiakban az asszony sorsa szomorúan alakul: férje halála után apáca lesz, hátralévő életét tehát vezekléssel tölti, ebben mostohafia iránt táplált bűnös szerelmének is része van.¹⁷

2/E Az Aszagao-eset

Aszagao annak köszönheti fontosságát, hogy Gendzsi már egészen fiatalkorától kezdve udvarolt neki, ám a nő mindig visszautasította a szerelmét. Az Aszagao-eset eseményei a következők:

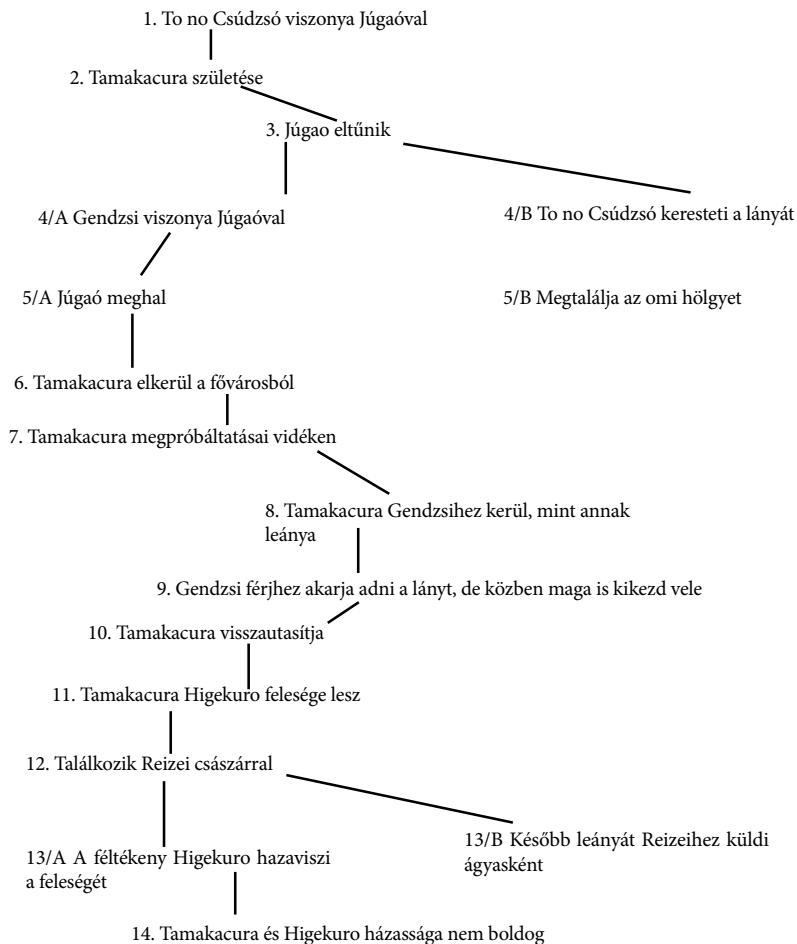
1. Gendzsi sikertelenül udvarol Aszagaónak
2. Aszagao a Kamo-szentély papnője lesz
3. A nő visszatérése után Gendzsi ismét udvarol neki
4. Aszagao apáca lesz

Mivel a hercegnő egy időben a Kamo-szentély papnője volt, Akikonomuhoz hasonlóan súlyos bűnt követett el, hiszen az ő számára is tilosak voltak a buddhista vallásgyakorlatok a sintó szentélyben. Emiatt és a sorozatos visszautasítások miatt viszonylag fiatalon elvonult a világtól, és apáca lett.

¹⁷ Erről egyébként csak egy későbbi említés kapcsán szerzünk tudomást.

2/F Tamakacura esete

A Tamakacura-szál a már fentebb tárgyalt Aoi-szálhoz kapcsolódik, viszonylag lazán.

A fenti ábrából jól látható, hogy a leányra, elutasítása miatt (hiszen a tökéletes férfit utasítja el, akárcsak Aszagao, Ucuszemi és Akikonomu) boldogtalanság vár: először a megghiúsult románc a császárral, majd pedig a szomorú házasság Higekuro oldalán.

Cselekvésvágy

A fentebbi példákból látható, hogy az elutasítás szintén negatív következményekkel jár, akár csak a testi vágy vagy a nagyravágyás: a Gendzsit visszautasító nők mindegyike boldogtalanul végzi, de legalábbis szüntelenül vezekelnie kell.

Ha megfigyeljük, a monogatari a férfi-női szerepeket az alábbi módon különíti el: a férfi az aktív, éppen ezért, amikor testi vágyról beszélünk, Gendzsi vágyáról van szó, az asszonyok csak passzív szereplők, mintegy „elszenvedik” a hódolatát, az udvarlását. Mindez a hagyományos szemléletet tükrözi, gondoljunk csak az ősi jin-jang szimbólumra: a férfi a teremtő, aktív fél, a nő befogadó, passzív. E két pólusnak egyensúlyban kell maradnia.

Ez a tény magyarázatot ad rá, voltaképpen mi is a fent említett asszonyok „bűne”: cselekszenek, aktív félként akarnak viselkedni, és ezzel megbontják a harmóniát. Vágyaik vannak, és ezeknek érvényt is akarnak szerezni. Aoi, Aszagao, Tamakacura, Akikonomu és Ucsuzemi visszautasítják a férfit, ezáltal elhatárolódnak a passzív női szereptől, holott az lenne a természetes, hogy megadják magukat, és ne legyen beleszólásuk az eseményekbe. Rokudzso pedig nem elégszik meg a hagyományos elrendezéssel, miszerint egy férfinak több szerelmi kapcsolata is lehet párhuzamosan:¹⁸ ő kizárólagosan magának akarja Gendzsit, még a férfi törvényes feleségét sem tűri meg, és pokoli féltékenysége miatt a lelke eltorzul, és bosszúálló szellemmé válik.

A cselekvésvágy tárgykörébe tartoznak a történetben szereplő megszállottság-
gal kapcsolatos események is, amennyiben elfogadjuk azt a feltételezést,¹⁹ hogy a megszállott szereplőket (nem véletlen, hogy mindegyikük nő) valójában nem más szellemek tartanak hatalmukban, hanem e szélsőséges viselkedést ők maguk produkálják, mintegy lázadva alávetett helyzetük és körülményeik ellen. Ebben az esetben a megszállottság a cselekvésvágy torz manifesztációjának is tekinthető, és olyan női alakoknál is megjelenik, akik látszólag teljesen passzívak, mint Jügao vagy akár Muraszaki, az ideális nő.

Muraszaki Sikibu ezzel véleményem szerint két dologra akart rávilágítani. Egyrészt meghatározni a nők helyzetét egy férfidominanciájú társadalomban, amelyet a hagyomány szentesít: minden önálló cselekvésre való vágy helytelen, és csak szenvedéshez vezet, a nő sorsa, hogy túrjon. Másrészt azonban, különösen Rokudzso lélekrajzával, de számos más hősnőn keresztül is arra hívja fel

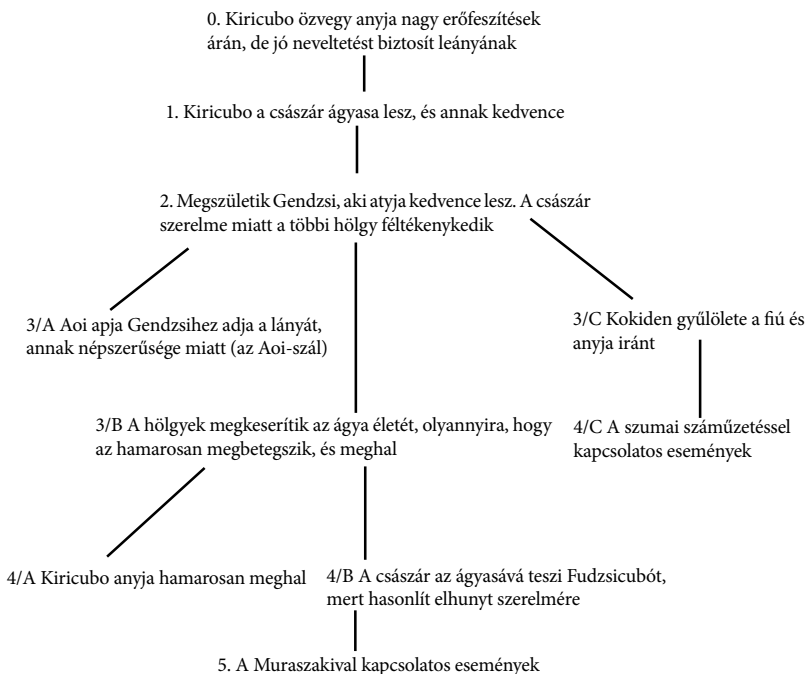
¹⁸ Doris G. BARGEN, *A Woman's Weapon: Spirit possession in the Tale of Genji*, University of Hawai'i Press, Honolulu, HI 1997, 3–4.

¹⁹ Uo., 70–71.

a figyelmünket, hogy ez a helyzet mennyire keserves a nők számára, és sokszor tarthatatlan, így a nők korabeli helyzetének kritikájaként is értékelhető, ámbr megoldást nem tud kínálni a problémára.

Az anya szerepe: az anya vágya és az anya keresése

Amennyiben a monogatari fő szálainak közös eredetét keressük, érdemes tanulmányozni az alábbi ábrát.

Kiricubo ágyas anyja, jóllehet gyámolatlan özvegy volt csupán, támogatók nélkül, leányának mégis kiváló nevelést biztosított, hogy fényes jövőt biztosítson neki, ennek köszönhetően Kiricubo a császár udvarába került annak ágyasaként, és hamarosan a legelső helyet foglalta el az uralkodó szívében a többi hölgy nagy bosszúságára. A hatalmas szerelemből pedig országos botrány kerekedett, hiszen olyan asszonyokat mellőzött az ágyas kedvéért, akiknek családtagjai befolyásos

férfiak voltak. Súlyosbította a helyzetet, amikor megszületett Gendzsi, és atyja elgondolkodott rajta, hogy trónörökössé nevezze ki, persze erre nem került sor.

A hatalmas szerelem tragikus véget ért: az ágyas belebetegedett a hölgyek int-rikáiba, és hamarosan meg is halt, mély gyászba döntve mind kedvesét, mind anyját, aki hamarosan követte is a sírba a lányát. Így bűnhődött az anya, akinek „bűne” mindössze az a becsvágy volt, amely teljesen természetes minden szü-lőnél, aki a gyermekének szép jövőt akar biztosítani.

A büntetés pedig nemcsak őt és gyermekét sújtotta, hanem unokáját, a herceget is, és talán Gendzsi lánya, az akasi lány az, akivel ez a szerencsétlenségsorozat végleg befejeződik: Kiricubóhoz hasonlóan ő is alacsony származású, édesanyja rangja miatt, valamint az a tény is súlyosbítja a helyzetét, hogy nem a fővárosban született.²⁰ Am mindennek ellenére a trónörökös felesége lesz, majd férje trónra lépte után megkapja a császárnéi címet is, és személyében Kiricubo vére elnyeri a nők számára elérhető legmagasabb rangot a birodalomban.

Gendzsi azért kezd el vonzódni Fudzsicubóhoz, mert megtudja, hogy az fel-tűnően hasonlít elhunyt anyjára, tehát Kiricubót keresi benne. Később pedig, amikor magához veszi Muraszaki no uét, azért teszi, mert a lány Fudzsicubóra emlékezteti.

De nemcsak a legfontosabb cselekményszál, a „Muraszakival kapcsolatos események”, hanem az összes többi esemény is innen eredeztethető (az egyes epizódok, mint Ucuszemi vagy Aszagao is, hiszen ők Gendzsihez köthetők), tehát kimondhatjuk, hogy a monogatariban az „anya” központi szerepet tölt be, még-hozzá kettős szerepet. Egyfelől, Kiricubo ágyas anyjának személyében a monoga-tari legfőbb kiindulópontját jelenti, mint az „anya vágya”, másrészt az anyakeresés motívuma az az erő, amely a Muraszakival kapcsolatos eseményeket összefűzi, és ebben a formában Gendzsi anyjához, Kiricubo ágyashoz köthető.

Összegzés

A vizsgálat első részéből láthatjuk tehát, hogy a kauzalitás milyen fontos szere-pet tölt be mint szövegszervező erő a *Gendzsi monogatariban*. A monogatari epizodikus szerkesztése ellenére az egyes események szoros kapcsolatban állnak egymással, és minden esetben felállítható közöttük az ok-okozati viszony, még-hozzá a karma működésének megfelelően.

Ami a „büntetést” illeti, a regényben a fő megjelenési formái:

– Betegség, haláleset (szeretett személy elvesztése)

²⁰ MURASZAKI, Gendzsi regénye II. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1963, 375.

- Visszautasítás
- Gyermektelenség
- Sívár időskor

Másrészt az ok-okozati viszonyok felderítése kapcsán derült fény a vágy központi szerepére, amely az egész cselekmény mozgatórugója.

Láthatjuk, hogy az anya is kiemelt helyet foglal el a történetben, még hozzá két szempontból is. Egyfelől mint az anya vágya, a monogatari kiinduló konfliktusának forrása, másrészt az anyakeresés motívumaként a Muraszaki-szál legfőbb szövetségese, erejét képviseli.

További fontos problémaként felmerült a nők cselekvési vágya mint a harmóniát megbontó erő, amely feltételezést a monogatari eseményei alátámasztják, illetve ezzel kapcsolatban felvetődik az a kérdés is, hogy bár a legtöbbben azt tartják, Muraszaki a Heian-udvar életének árnyoldaláról a naplójában ír, a *Gendzsi monogatariban* pedig egy idealisztikus képet nyújt a palotabeli életről, vajon Gendzsi és a nők viszonyában és az asszonyok sorsában szintén nem a korabeli férfi-nő kapcsolatot és a nők nem túl rózsás helyzetét akarja-e ábrázolni és ezzel burkolt kritikát mondani róla.

Felhasznált irodalom

- ÁCSÁN Szumédhó: *Csittavivéka 9. A második nemes igazság* = <http://snowlions.wordpress.com/2010/07/20/acsan-szumedho-csittaviveka-9-a-masodik-nemes-igazsag/> (2012.01.12.)
- BARGEN, Doris G.: *A Woman's Weapon: Spirit possession in the Tale of Genji*, University of Hawai'i Press, Honolulu, Hi, 1997.
- CSÖGYAM Trungpa: *A szellemi materializmus meghaladása*, Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó, 2007.
- FIELD, Norma: *The Splendor of Longing in the Tale of Genji*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1987.
- KÜNG, Hans–BECHERT, Heinz: *Párbeszéd a buddhizmusról*, Palatinus Könyvek, 1997.
- MURASZAKI, *Gendzsi regénye*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1963.
- MURASZAKI udvarhölgy [Muraszaki Sikibu]: *Gendzsi szerelmei*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2009.
- 紫式部: 源氏物語 [Muraszaki Sikibu: *Gendzsi Monogatari*] = <http://www.h3.dion.ne.jp/~urutora/genjipage.htm> (2012. március 26.)
- NAGY Judit: *A négy nemes igazság* = http://dakini.freeblog.hu/archives/2009/11/08/Nagy_Judit_A_Negy_Nemes_Igazsag/ (2012.01.28.)
- NOGUCHI Takehiko: “*The Substratum Constituting Monogatari: Prose Structure and Narrative in Genji Monogatari*”. Ed. Earl Miner, *Principles of Classical Japanese Literature*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1985, 130–150.

További irodalom

- 藤木邦彦: 平安時代の貴族の生活、至文堂、東京、[FUDZSIKI Kunihiko: *Heian-dzsidai no kizoku no szeikacu*, Sibundó, Tokió, 1969].
- 山中裕: 平安時代の女流作家、至文堂、東京、[JAMANAKA Hiroshi: *Heian-dzsidai no dzsórjúszakka*, Sibundó, Tokió, 1962].
- ELIADE, Mircea: *Vallási hiedelmek és eszmék története*, I–III., Osiris, 1995.
- 中村、直勝: 平安時代の文化、至文堂、東京、[NAKAMURA Naokacu: *Heian-dzsidai no bunka*, Sibundó, Tokió, 1966].
- SKILTON, Andrew: *A buddhizmus rövid története*, Corvina Kiadó, 1997.

Tartalomjegyzék

„KÖZEL”

HEVESI KRISZTINA: Mereruka vezír masztabájának mozgásábrázolásai. A 13-as kamra reliefjei.....	9
TAKÁCS DÁNIEL: III. Mereszanh sírja és környezete.....	27
KÖVI FRANCISKA: Kopt kolostori művészet: a Vörös és a Fehér kolostor.....	47
SUSÁNSZKI JUDIT: Pokoli történetek. Bibliai útikalauz a síron túl.....	59
GYÖNGYÖSI CSILLA: Az egyistenhit megvallásáról (tawhīd) szóló hadíszyűjtemény ismertetése Buḥāri <i>Ṣaḥīḥ al-Buḥāri</i> című művéből.....	69
SZÁLKAI KINGA: Politikai iszlám: Alternatíva Közép-Ázsia számára?.....	79
BAGYINKA KRISZTINA: Törökország új önmeghatározása. Az új török külpolitika.....	89

„TÁVOL”

NYESTE ZSOLT: A kauzalitás szerepe a <i>Gendzsi monogatariban</i>	101
SZÁJLI KRISZTINA: Edogawa Ranpo és a japán detektívregény.....	119
SÁGI ATTILA: A nyelvi sztenderdizációs folyamatokat elősegítő és gátló tényezők Japánban a XX. században.....	131
SÁNDOR ANGELIKA: Amit az udvariasságmélet nem tud.....	143
FÜREDI CSILLA: Személyes névmások, személyre utaló szavak a japán genolektusokban.....	151
LÁZÁR MARIANNA: Az ókori kínai és japán bronztükrökön megjelenő Négy Égtájór kultusza.....	161
VÖRÖS ERIKA: Hegy a világban, világ a hegyben. A szakrális világ földi megnyilvánulása a japán eszmerendszerben.....	171
DEÁK BORBÁLA ZSUZSANNA: A nevári buddhizmus sajátos arca.....	187
DÓBER ÁGNES: Felhők és vérpoklok. A nőkről alkotott kép a vallásban a premodern Japánban.....	195
SINKA ZSÓFIA: Távoli Szépségek. Kisaengek.....	205
KÁPOLNÁS OLIVÉR: Dzsingisz kán visszatérése.....	217

„KAPCSOLATOK”

HARTYÁNDI MÁTYÁS: Az emberi test a korai kínai bölcseletben.....	225
BARTÓK ANDRÁS: Fortélyok és táblajátékok. A kelet-ázsiai és a nyugati stratégiai kultúra.....	233
ILKÓ KRISZTINA: Eskandély Máté. Egy középkori magyarországi remete Kínában?	243
TAKÓ FERENC: Érvek, technikák, autoritások. Matteo Ricci <i>Tianzhu</i> <i>shiyijének</i> érvelési módszeréről.....	255
HANÁK JÁNOS: Christovão Ferreira két arca	271
CSONTOS SÁRA: A magyar ősköltészet keleti kapcsolatai.....	281
KONTSEK ANDRÁS: A jogaszövegek magyar nyelvű interpretációi.....	289
DOMA PETRA: Japán Shakespeare?	299
DÉNES MIRJAM: Japonizáló díszletek, jelmezek és a tradicionális japán művészet kapcsolatai. Tervezők, források, látásmódok	305
SEBESTYÉN DÓRA: Japán békeszerződés, 1951.....	327
MUSZKA KATALIN: <i>Koryo Saram</i> : A Közép-Ázsiába deportált koreaiak története	337
CSENDOM ANDREA: A Japánban élő koreai kisebbség, <i>a zainichi</i> „probléma”. Félreértések a koreai betelepülések kapcsán és napjaink generációs problémái.....	347